

UDK 81'35–051

811.163.42'35

Stručni rad

Prihvaćeno za tisak 11. 10. 2002.

*Kristian Lewis**Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb*

Što je to lektor?

0. Uvod

Tema koju u radu nastojim osvijetliti iznikla je iz vlastita iskustva. Naime, četiri godine, uz povremene kraće prekide, lektorirao sam gotovo sve rubrike našeg dnevnika Večernjeg lista (gradsku, unutarnju i vanjsku politiku, kulturu, crnu kroniku, regionalna izdanja i razne priloge) te u tijeku jedne godine dvo-tjednik za kulturna i društvena zbivanja Zarez.

Svojeg, nazovimo ga tako, bazičnog posla – lektoriranja – nisam se ostavio ni danas. Sada se doduše više ne bavim novinarskim tekstovima, već onima sadržajno različitima od prijašnjih. Uglavnom je riječ o farmaceutskim, psihijatrijskim, odgojno-obrazovnim, sociološkim, kulturološkim, političkim pa i jezikoslovnim radovima. Zgusnem li šestogodišnje iskustvo jezične lekture u jednostavnu konstataciju, usuđujem se napisati: Lektor se ne rada, lektorom se postaje – upornim radom, sporim učenjem i provjeravanjem svih nedoumica te primjenjivanjem širokoga jezičnog, ali i općeg znanja. I još nešto: lektori, na sreću ili na žalost, u Hrvata imaju i imat će posla, bez obzira na to koliko se komu ta tvrdnja svidjela ili ne.

Naime, slabašno poznavanje materinskoga jezika vrlo se jasno odslikava u novinskim napisima, prijevodnoj beletristici, različitim stručnim granama i pripadajućim publikacijama, dopisima i dokumentima državne i lokalne administracije, a stanje nije vedrije ni u području pravogovora (ortoepije). Na pravilnom izgovoru i naglašavanju posebno bi morali poraditi govornici u elektroničkim medijima – radijima i televizijama – kojih je u Hrvatskoj sve više, a

njihova je upućenost u jezikoslovne zakonitosti, gotovo proporcionalno, sve manja. Koja je, dakle, uloga lektora u opisanoj situaciji?

1. Definiranje pojma *lektor*

Teorijski, valja krenuti od definicija pojma *lektor*. Zanimljivo je kako svi relevantniji rječnici i priručnici donose, opširniju ili sažetiju, odredbu te riječi. Tako u petoj knjizi Opće enciklopedije Jugoslavenskog leksikografskog zavoda¹ (danas Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«) stoji: LEKTOR (lat. lector: čitač, čitalac): 1. u antici osoba koja je za određen krug slušalaca čitala neki tekst; 2. u katoličkoj crkvi nosilac jednog od nižih kleričkih redova; 3. na srednjovjekovnim sveučilištima isto što i nastavnik, odnosno profesor; danas nastavnik koji na sveučilištu praktično podučava studente u jednom stranom jeziku (katkad i u drugoj praktičnoj disciplini) i tako upotpunjava teoretska predavanja profesora; 4. *osoba koja za neko izdavačko poduzeće ili novinsku redakciju i slično jezično stilski dotjeruje* (»lektorira«) *rukopise određene za tiskanje*.

Rikard Simeon uvrstio je lektora u Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva². Ondje ga tumači kao: 1. praktični učitelj za strane jezike na visokim školama i fakultetima; 2. *jezični savjetnik nakladnih ustanova koji vrši jezične ispravke rukopisa*; 3. čitatelj, čitač; 4. učitelj jezika i pravilnog izgovora u kazalištu. Kao interesantnu pojedinost navodim da uz glagol *lektorirati* stoji: *u novije doba načinjen glagol za oznaku posla što ga vrši lektor*. Simeonov Rječnik izašao je 1969. godine.

Osim što je donose rječnici hrvatskoga jezika, spomenutu riječ nalazimo i u Klaićevu Rječniku stranih riječi³. Navode se sljedeće definicije: 1. praktični učitelj na visokim školama (obično za strane jezike); 2. *literarni i jezični savjetnik nakladnih zavoda koji čita, ocjenjuje i ispravlja rukopise*; 3. čitatelj, čitač; predavač; 4. učitelj jezika u kazalištu; 5. u katoličkoj crkvi drugi stupanj zaređenja; 6. u evangeličkoj crkvi član crkvene zajednice kojemu je dopušteno da zamjenjuje odsutnog pastora pri bogoslužju.

Na kraju ovoga plodnog traganja za rječničko-priručničkim objašnjenjima traženoga pojma, pogledajmo i u nedavno izdane jednojezičnike. Anić⁴ množinu definicija riječi *lektor* sažima u dvije: 1. nastavnik praktičar na visokim školama (obično za strane jezike); 2. *osoba koja čita i jezično-stilski ispravlja i dotjeruje rukopise*. Uz glagol *lektorirati* stoji samo »obavljati lekturu«.

U Rječniku hrvatskoga jezika glavnoga urednika Jure Šonje⁵ stoji pak: *lektor* 1. nastavnik za jezične vježbe i tečajeve na sveučilištu; 2. *jezično-stilski dotjerivač rukopisa u pripremi za objavljivanje*; 3. stručnjak koji se brine za jezik

1 Opća enciklopedija, 75.

2 Simeon, 756.

3 Klaić, 795.

4 Anić, 482.

5 Šonje, 537.

i akcente u kazalištu; 4. onaj koji u crkvi za vrijeme bogoslužja čita odlomke iz Svetog pisma; čitač. Lektora u Savjetničkom rječniku⁶, doduše bez definicije, navodi i Hrvatski jezični savjetnik izrađen u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a i program za provjeru pravopisa autora Ranilovića, Batnožića i Silića, popularni *spelling checker*, ne označuje riječ lektor kao nešto nepoznato ili neprimjereno hrvatskom jeziku...

Sve u svemu, jasno je da je lektor kao rječnički pojam dovoljno precizno definiran, čak i u značenju o kojemu ovdje želim opširnije govoriti, tj. u značenju, recimo to tako, osobe kompetentne za jezično dotjerivanje tekstova. No, predlažem i svoju viziju i definiciju spomenutog pojma, užu od dosad spominjane. Riječ je, dakle, o lektoru u novinama, od kojeg se, zbog osobitosti novinskoga funkcionalnog stila, traži šarolikije znanje – i jezično i opće. Čini mi se, naime, da autori koji pišu tim stilom pod egidom slobode izražavanja i pišćeve osobnosti te inzistirajući na sjedinjavanju osobina znanstvenoga i književnoumjetničkog stila – objektivnosti s jedne te subjektivnosti s druge strane – premalo računa vode o usklađenosti svojih napisa, članaka, izvješća, kritika i komentara s gramatičkom, pravopisnom i rječničkom normom. Tu ću tvrdnju, dakako, potkrijepiti primjerima, a za ovu prigodu izabrao sam samo naj(ne)reprezentativnije. I jedna ograda: naravno da je svako uopćavanje pogrešno, pa tako *a priori* dugujem ispriku onim novinarima i suradnicima u tiskanim i elektroničkim medijima koji doista marno i s velikom pomnjom pristupaju izvješćivanju, imajući na umu sve razine jezične norme te aktivno primjenjujući temeljne propise hrvatske gramatike i pravopisa.

2. Sužavanje i redefiniranje pojma *lektor*

Vraćam se sada redefiniciji lektora. Moja je definicija nastala na izvorima teorije književnosti, a najkraće bih je mogao objasniti tako da lektora osobu valja zamijeniti lektorom funkcijom. O čemu je riječ?

Lektor, kao potkategorija čitatelja, ulazi u teorijsku diskusiju kao posljedica raslojavanja čitateljstva uopće. U *Pojmovniku suvremene književne teorije* stoji: »Diferencijacija homogene književne publike dovodi do umnogostručavanja socijalnih, dobnih, kulturalnih i obrazovnih profila čitatelja. Time je recepcija... teksta postala ovisnom o strukturi relevancije pojedine čitateljske svijesti, što je dovelo u pitanje potpunu usredotočenost na tekst.«⁷ Vladimir Biti tvrdi, tumačeći pojam čitatelja (a te postavke vrijede i za pojam autora!), da takozvanog *stvarnog čitatelja* treba proučavati u povijesnom, sociologijskom, psihologijskom i kulturologijskom sklopu. Promjena načina čitanja potkraj 18. stoljeća, kada se ujedno mijenja i socijalni i obrazovni profil publike, uvjetovana je svojevrsnom individualizacijom čitanja, osamljivanjem čitatelja, što je pak posljedica rastuće

6 Hrvatski jezični savjetnik, 777.

7 Biti, 43-45.

pismenosti i raspršivanja žanrova, tema i oblika pisanja, pa tako i čitateljskog interesa.

U razradi tumačenja pojma *čitatelj* kao krajnja se instancija javlja *čitatelj funkcija*. On je projekcija, tumači Biti, međutekstnih veza koje se uspostavljaju doticajem s kakvim pisanim predloškom. Grupiranjem tekstova u cjelinu roda, žanra, *stila*, modusa, diskursa, statusa ili autorskog opusa, međutekstne veze nadodređivanjem tematiziraju samog autora danog teksta⁸. Zapravo, prema načinu pisanja, prema izboru nabrojenih kategorija, odčitavamo autora. No, i taj posao umnogome ovisi o odgojnome, pravnom ili znanstvenom sustavu koji sudjeluje u tvorbi habitusa čitatelja funkcije.

Primijenimo li navedeno na promatrani pojam lektora (ističem još jedanput, to možemo učiniti jer mu je nadređen, superordiniran, pojam čitatelj), rezultati su i više nego zanimljivi. Ispada da je i lektor funkcija svakako određen uro-njenošću u sociološki, psihološki i kulturološki sklop; pri čitanju i ispravljanju očituje se lektorova izobrazba, informiranost, dob; može se manje ili više pouz-dano utvrditi određenost dominantnim odgojnim, pravnim i *znanstvenim* susta-vom u kojem se profilirao. Iz nepotpune usredotočenosti na tekst proizlazi i tvrdnja da se pri lekturi primjenjuje selektivno čitanje, tj. traženje pojedinosti koje su prekodirane u lektorovu čitateljskom interesu. Posljedice su, izrazit će se blago, ponekad smiješne, premda opravdanja za takvo čitanje i takve propu-ste nema.

Bez mistifikacija, postoje lektorske legende. One su uzori, pa kad neki lektor početnik napravi pogrešku koja odjekne, stariji kolege priskaču u pomoć rije-ćima utjehe. Čuven je, recimo, primjer kad je lektor promijenio naslov *Kultura Maja* u *Kultura svibnja*, kada je u jednom feljtonu izišla rečenica da se Sir Edmund Hillary popeo na Mount Everest uz pomoć lonca (a ne šerpe/Šerpe jer to nije hrvatska riječ) ili kad je vijest o tome da Drumsko kazalište »Gavella« gostuje u Sarajevu u naslovu popravljena ovako: Cestovno kazalište »Gavella« gostuje u Sarajevu! Dakako, ovdje je pogreška u tipkanju (ili poznatiji *tipfeler*) uzrokovala zabunu. Istinit je i primjer da je lektor u tekstu koji je izvješćivao o *vršenju* žita u Slavoniji, ne misleći zla, ali ne misleći ni na kontekst napisa-noga, zamijenio vršenje *obavljanjem*, pa se slavonsko žito, eto, obavljalo... No-vinari i urednici nisu bili oduševljeni ni manje smiješnim lektorskim zahvati-ma poput zamjene *jeans jakne* ipak obilježenom sintagmom *traper-haljetak* ili zamjenom sveprisutnog *bagera* domaćim *jaružalom*. Čak ni *gliboder* nije naišao na simpatije...

Doista, i lektori griješe, i lektori ponekad čitaju automatski, no usavršava-njem i provjeravanjem pojedinosti koje se zatječu u univerzumu tema kojima se bave novine – lektori rastu. Iskustvo, kao i u svakom poslu, ima svoju te-žinu. U korpusu pročitana u lektorskoj se glavi odmah radaju usporedbe ili uvjetovani refleksi na tekst pred njima: autori i tekstovi grupiraju se u katego-rije i provodi se trenutačna procjena. *On piše dobro. Ona piše strašno. On piše zanimljivo. S njom neće biti problema. On je površan, ona je pouzdana. On ne*

8 Isticanja su, ako nije drukčije navedeno, moja.

zna č i ć. Tekst joj je tečan. To nema glave ni repa. Ona je pismena. Evaluacija radova i novinara brza je jer je i dinamika dnevnih novina žustrija nego u tjednicima, dvotjednicima, mjesečnicima...

Upravo tu lektor nestaje kao osoba i javlja se kao funkcija. Rijetko se to zbiva njegovom voljom, češće voljom drugih. U redakcijama se obično čuje: *Pusti da lektor to sredi pa ćemo onda čitati. Ovo uopće ne razumijem, pogledaj ti i malo uljudi. Ovo je katastrofa, daj neka lektor pročita i počisti...* Stiješnjen između rokova i, recimo to tako, rastuće nepismenosti autora lektor postaje *spelling checker* (pravopisni provjernik?) i eventualni stilistički savjetnik, a posao mu se svodi na uklanjanje pogrešaka što su sustavno nastajale i nastaju kao posljedica nepoznavanja temelja gramatike i pravilnoga pisanja. Pa i primjena *nepisanih pravila* spada u domenu lektorskoga posla: rečenica u novinama ne može početi s *jučer*, *danas* ili *sutra*; brojevi od jedan do deset pišu se slovima; vijest ne može imati samo jednu rečenicu... Uzevši u obzir sve spomenuto, valja priznati kako je jasno da ni lektorski propusti nisu rijetki. A kada se češlja tuđa nepočešljana kosa, ponekad nekoga i počupate...

Pretpostavka je da je lektor funkcija neka vrsta sveznadara, on mora znati ili smišljati *kako se to kaže hrvatski*, kako se pišu strana imena, kako se zovu vrste šljiva ili ruža i slično. A ako ne zna ili ne može smisliti, neka pogleda u knjige. U lektorskom ormariću puno je knjiga, pa ondje sigurno nešto i o tome piše... Kad spominjem, ovako kolokvijalno, knjige, osjećam potrebu napomenuti da ni one ponekad nisu lektorov najbolji prijatelj. Pritom imam na umu postojanje dvaju pravopisa s različitim rješenjima, koja se onda među novinarima tumače »može i ovako i onako« pa se i ispravnost ili dosljednost njihove primjene relativizira, a lektorsko ustrajavanje na pojedinim mogućnostima doživljava kao nemotivirano i nejasno tupljenje oko marginalnih stvari, pogotovo zato što »sve može«! Rječnici pak različito tretiraju pojedine lekseme, neki ih dopuštaju, neki izbacuju ili upućuju na ispravne, što također izaziva pomutnju pa i ljutnju među autorima osjetljivima na svoj stil. Kada lektor postane izbornik i mora prosuditi što je pravo a što krivo, a priručnici pritom nisu usuglašeni, izlaže se riziku da ga se proglasi jezičnim čistuncem ili jezičnim nečistuncem, ovisno o motrištu. Stoga bi lektorski posao, nesumnjivo, olakšao sustavniji, nepodvojen jezikoslovni pristup spornim mjestima hrvatskoga jezika.

Lektor funkcija, upisan u svaki novinski tekst kao sastavnica koja se podrazumijeva i koja će »počistiti« sve ono što drugi ne znaju ili neće, ostaje na brisanom prostoru između autorske slobode i nužnosti intervencije, individualnog piščeva izričaja i jezičnog propisa, postojanja dvojnosti i potrebe za jednoznačnošću.

3. O statusu lektora u jezikoslovnoj zajednici

Lektor, promatrali ga mi kao funkciju, osobu, kategoriju ili činjenicu, izaziva kontroverzije. Pa ako već nejezikoslovna zajednica ne zna bi li priznala da ga treba ili da joj tek tako, sam po sebi, ide na živce, usudio sam se ponadati da će stručnjaci biti jednoglasni, bilo u afirmaciji, bilo u negaciji potrebe postojanja lektora. Međutim, suglasja ni tu nema. U 158. broju Vijenca, novina Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost, od 23. ožujka 2000. godine objav-

ljen je opsežan prilog *Križ na jeziku* s podnaslovom *Lektori i jezična kultura*. Uistinu čuvena imena znanstvene i umjetničke provenijencije opisala su svoj odnos prema lektoru, doživljaj njegova rada i iskustva s lektoriranjem. Naravno da je samo jedan pogled dovoljan da bi se primijetilo kako je pravopisna praksa primijenjena u pisanju tih svakako dragocjenih prinosa promišljanju pojma »lektor« više no šarena. No, na stranu *kako*, promotrimo *što* se među stručnjacima misli o lektoru⁹. Prva dva teksta, profesora Dubravka Škiljana i profesora Radoslava Katičića, počinju gotovo jednako: lektorov je posao težak. Škiljan, u želji da pomogne lektorima, predlaže: »Dogovorimo se da onaj tko, recimo, ne zna u pismu razlikovati č i ć, ili ne pozna pravila o upotrebi velikih slova, ili onaj u čijim se rečenicama subjekti nikako ne slažu s predikatima, da taj doista ne može završiti osnovnu školu, pa čak ni fakultet; dovršimo bar jedan ciklus standardizacije jezika i sastavimo neophodne elementarne jezične priručnike; oslobodimo, napokon, lektore – koliko je to moguće – ideoloških i političkih pritisaka i od boraca za idealni jezik pretvorimo ih u mirnodopske pomoćnike uspostavljanja komunikacijskih veza«¹⁰. R. Katičić na pitanje treba li autorima uopće lektor odgovara: »Ako se u zrcalu (misli se na tekst kao piščev odraz, op. K. L.) pokaže slaba pismenost, tko će pisca pozvati na odgovornost? Nemamo sredine koja bi reagirala na to. Tu je nevolja«¹¹. Na tu se tvrdnju dovezuje i mišljenje Ranka Matasovića: »Postojanje lektora u nekoj kulturnoj sredini zapravo je priznanje poraza njezina obrazovnog sustava«¹². Ipak, profesor Josip Silić, premda jasno kaže da lektor mora voditi računa o piscu teksta, tumači stvari ovako: »To međutim nikako ne znači da lektor nema pravo ispravljati i pisce kao što su malo prije spomenuti sveučilišni profesor i ja. Svaki pisac, bez obzira na svoju profesiju i autoritet, podliježe javnoj jezičnoj normi. Nitko od nje nije oslobođen«¹³. Lektor bi se, prema tome, trebao smjestiti negdje između: proganjaju ga i nadvijaju se nada nj i autor i norma. A nesavršeni su svi: i autor, i lektor, i norma!

Iskusna lektorica *Vijenca* Saša Vagner-Perić parafrazirajući prvo načelo liječničke struke upućuje poziv sama sebi i svim kolegama: Ne možeš li pomoći – ne šteti! Autorova je ipak posljednja. Riječ je o njegovu tekstu, on ga potpisuje.

4. O statusu lektora u izvanjezikoslovnoj zajednici

Ljudi od pera, točnije književnici i teoretičari književnosti, barem prema uzorku iz *Vijenca*, nekako ne vole lektore. Pavao Pavličić hrvatsku jezičnu situaciju opisuje: »Rezultat... stalne brige za jezik nije visoka jezična kultura, nego zavidna nepismenost i stalna pometnja. Budući da je jezik u neprestanom

9 Najsretnije bi rješenje, dakako, bilo pročitati cijeli spomenuti prilog u *Vijencu* jer zbog fragmentarnosti i subjektivnosti u izboru citata možda navodim čitatelje na pogrešne zaključke.

10 Škiljan, *Križ na jeziku*, 16.

11 Katičić, *Križ na jeziku*, 17.

12 Matasović, *Križ na jeziku*, 17.

13 Silić, *Križ na jeziku*, 22.

previranju, ne možeš naučiti njegova pravila. (...) Broj kvalificiranih govornika [hrvatskog jezika] odgovara broju zaposlenih na jezičnim katedrama i institutima. Ili je čak i nešto manji? (...) Lektori doista misle da su pisci nepismeni, a često misle i da su budale, pa to pokazuju i kad lektoriraju»¹⁴.

Tonko Maroević čak vapi: »Ali jao nama ako lektor ide *ultra crepidam*, ako preuzme inicijativu i opravdava svoju djelatnost »po učinku«, te tekst ne ispušta dok ga sasvim ne obilježi vlastitim intervencijama. (...) Kao povjesničar umjetnosti, kao likovni kritičar, doživio sam svakovrsnih prerada terminologije i obrada složenih perioda da sam kao autor gubio dah i buljio u nekoć vlastiti tekst bez prepoznavanja i shvaćanja. (...) Tekstovi određene razine moraju biti zaštićeni od proizvoljnih preinaka. (...) Pa i kad griješe, pisce (takoder) treba poštovati»¹⁵. Luko Paljetak počinje svoje razmatranje o lektorima nemilosrdno: »S lektorima imam loša i manje loša iskustva. Od svih lektora (...) više volim korektore, ne samo zato što su dokazano korisniji nego i zato što su manje posljedični po nježno tijelo i duh bilo kojeg teksta, posebno književnog. (...) Svaka lektura zapravo je nasilje nad temeljnim načelom stvaranja, nad izborom riječi (pojmovi, fraza, sintagma...), a ja ne volim nasilje. (...) Lektori bi morali biti visoko kvalificirani, idealni čitači nekog teksta; ne bi smjeli biti nasilni misionari, pokrštavatelji u bezbožnoj prašumi teksta prepunog mrskih im barbarizama; morali bi biti dobre vile pisca, a ne zle vještice»¹⁶...

Vidljivo je iz navedenoga da se diskurs i percepcija lektora mijenja o gledištu, pa dok jezikoslovci još nekako i mogu opravdati postojanje lektora i njihove intervencije, pisci književnosti lekturu doživljavaju kao uništavanje slobode stvaralaštva. Ponekad, jasno je, i ne bez razloga.

5. Babićeve Teze o lektorima

Mislim da je najobuhvatnije o lektorima ipak progovorio Stjepan Babić u tekstu *Teze o lektorima*¹⁷. Uz 13 teza koje navodi taj jezikoslovac donosim i proizvoljno odabrane primjere pogrešaka iz dnevnog tiska i jednoga književnog djela¹⁸.

1. Svakomu autoru kojemu uz njegovo ime piše i ime lektora, mora biti jasno da je to javna svjedodžba da je autor nepismen.

2. Sitni nedostaci ne znače da je autor nepismen. (Jezična kultura nije u tome da se ne griješi, nego da se pogriješka uoči, prizna i u idućim tekstovima nastoji izbjeći.)

14 Pavličić, *Križ na jeziku*, 31.

15 Maroević, *Križ na jeziku*, 31.

16 Paljetak, *Križ na jeziku*, 31.

17 Babić, *Križ na jeziku*, 18.

18 Babićeve teze i svoje primjere, radi jednostavnosti čitanja, uklopio sam u tijelo teksta. Komentari u zagradama također su Babićevi, a dani su da bi se utočnio smisao pojedine teze.

3. Profesori hrvatskoga jezika ne smiju imati lektore.

4. Umjetnički se tekst ne smije lektorirati. (Ako je autor mrtav, onda je njegova umjetnina završena. Ako je autor živ, mora sam usavršiti svoju umjetninu. Ako pak treba lektora, onda službeni pomoćnik nije lektor nego suautor.)

5. Prevoditelji na hrvatski jezik ne smiju imati lektora. (Lektor znači da prevoditelj nije savladao hrvatski jezik, a kad nije, ne može na njega uspješno ni prevoditi. Ako ga ipak treba, ili ima, tada suradnik nije lektor nego suprevoditelj.)

6. Magistri i doktori znanosti ne mogu imati lektore. (Nezamislivo je da tko može u većoj mjeri savladati bilo koju struku, a nesposoban je da savlada jezik da o toj struci nešto suvislo kaže. Bez poznavanja jezika ne može se napredovati ni u jednoj struci.)

7. Novinari i publicisti ne smiju imati lektore. (Tko hoće uspjeti pisanjem, mora najprije naučiti pisati. (...) Ako se pak nađe uspješan novinar ili publicist, a nepismen je, što je *contradictio in adjecto*, bolje ga je poslati šest mjeseci ili čak četiri godine na školovanje, nego mu četrdeset godina plaćati lektora.)

8. Lektoriranjem se pismenost ne može postići ni zato što lektori mogu lektorirati samo pisani jezik, a danas je javni jezik u jednakoj mjeri i govoreni jezik koji nije dostupan lektorskim zahvatima.

9. Jezična se kultura ne može postići lektorima ni na pisanim tekstovima i zato što lektori ne dospiju pročitati ni sve pisane tekstove.

10. Urednici moraju biti pismeni. (Ako tko može postati urednik, a nepismen je, onda je s hrvatskom jezičnom kulturom gotovo.)

11. Ustanove mogu imati lektore, a neke možda i moraju. (Glavnina bi tog posla trebala biti da paze na jezik ustanove i da ocjenjuju je li autorski tekst pismen. Zato bi lektore trebalo preimenovati u jezične savjetnike. Osnovnu pismenost moraju imati sve tajnice i daktilografkinje.)

12. Ako se unatoč svemu autorski tekst lektorira, potrebno je da to bude u sporazumu s autorom i da autor ima posljednju riječ.

13. Pismenost se stječe samo solidnim školovanjem i neprestanim doškolavanjem, osobnim i posebnim. (Za pismenost se treba malo pomučiti i nešto učiti i naučiti.)

Doista, ovim tezama mogla bi se načeti ozbiljna i nadasve potrebna rasprava o nizu problema aktualne hrvatske (ne)pismenosti. Iznesene tvrdnje, na neki način, oslikavaju idealno stanje poznavanja pravila hrvatskoga standardnog jezika. Istodobno, kao i u mnogim drugim domenama ljudskoga postojanja, savršenstvo ideja narušava nesavršenstvo stvarnosti. O tome svjedoče primjeri koji slijede. Ujedno, njihovo je postojanje konačan i nepobitan dokaz da je lektor funkcija u ukupnosti silnica hrvatskoga jezika – bili mi time zadovoljni ili ne – nužna i nezaobilazna instancija.

Primjeri iz dnevnih novina

(Glas Slavonije, Jutarnji list, Novi list, Večernji list, Vjesnik)

- *Radove na gradnji* sportske dvorane koči nedostatak *financijsko-materijalnih sredstava*.
- Državna *poticajna* stanogradnja zapela u Zagrebu.
- Daljnja izgradnja *plinifikacije* županije ovisi od *izgradnje* magistralnog cjevovoda.
- U gradu *kojeg* potresa afera sa *kreditima* Županijske banke mnogi se pitaju kako će sve to završiti.
- Na *osnovu* odluke Gradskog poglavarstva raspisan je javni natječaj.
- *Obzirom* da je sud donio presudu, J. M. upućen je u pritvor.
- U *udesu* je *povrijeđen* vozač, dok je suvozač poginuo.
- U povodu blagdana *darovano* je devet obitelji s *poklon-paketima*.
- *Budući* je Općina Bedekovčina prihvatila prostorni plan, njegova je kuća srušena.
- Peticiju je dosad potpisalo *oko 580* građana Virovitice.
- Doprinos je smanjen na *oko 35* kuna.
- Pismo namjere je *poslano od strane* Županije.
- Aktualna vlast u Gradištu opremit će općinske *e-mail stranice*.
- *Domaćice* često ostaju u dvoumici što izabrati.
- Primjereno je *kazato* kako je u završnici procedure Županijska skupština prekršila poslovnik.
- *Velika većina* mještana iskazala je *svoje* negodovanje.
- Okupljeni građani *su* *jelku okitili* eurima.
- Učiteljica je Ivana i Mariju dva tjedna pripremala za flambiranje. (!)
- *Intezivirana* je kampanja u *pronalasku* Radovana Karadžića i Ratka Mlađića.
- Vukasović je *punomoćnik* tisuća štediša Ljubljanske banke.
- I dobrovoljni davaoci krvi *podlijeću* pretragama. (!)
- *Podpredsjednici* DC Vesni Škare Ožbolt na donaciji *se* zahvalio župan Jakovčić.
- BMW-om *dizlašem* stigli smo do benzinske pumpe u Udbini kako *bi* napunili rezervar.
- *Licitatorsko* srce Zozolly iz Marije Bistrice najbolji je svehrvatski suvenir.
- Sportske su napore prepustili *mladeži, mladima ili omladini*.
- Jablan je u padu *aterirao* na krov kuće Pavkovićevih.
- Zbog radova na nadvožnjaku Savska – Crnatkova u *noći* s *dan*as na *sutra* umjesto tramvaja vozit će autobusi.
- Obilježena proslava Dana općine. (!)
- U sklopu proslave otvoren je i *dosad nepostojeći* vatrogasni dom.
- *Gledanost* Gradskog radija, zahvaljujući kvaliteti programa, uvelike je povećana.
- Promet *kolapsirao* zbog navale kupaca u Mercatone.
- Kolinje saborskog zastupnika. (!)

- Kako kaže *presjednik vjeća* gradske četvrti Donji grad, *neočišćene* površine nisu iznimka ni u centru.
- Trenera Stanka Mršića *zacjelo* brinu odlasci sa Šubićevca jer mu je već *trojka završila u Madjarski*.
- Važno je djetetu kupiti igračku *primjenjenu* njegovoj dobi.
- Uzgajivači *nedaju* tuni da raste u moru.
- Najavljena je brza obnova hotela do pet *zvijezdica*.
- Nakon tog skandala, sudac je *avancirao* na Županijski sud.
- Cijene su skupe, ali prihvatljive. (!)
- Državno odvjetništvo nije *donijelo ocjenu* vjerodostojnosti *proturiječnih* dokaza u tom postupku.

John Grisham, *Čudotvorac*, Algoritam, Zagreb, 1996.

Knjiga ima urednika, prevoditelja, lektora i redaktora.

Broj ispred primjera označava stranicu. Pogreške nisu ispisivane sustavno.

- 53. *isčarobirati* (ako već treba taj glagol, onda *iščarobirati*)
Izuzetno su inventivni kada treba *isčarobirati* razloge da odbiju zahtjeve.
- 55. *skaće* (skače)
Skaće na noge dok telefon zvoní i dobacuje mi spis preko stola.
- 64. *cmokćući* (cmokćući, uz cmokati – cmoćući)
»Dobra kava«, kažem cmokćući usnama.
- 80. *spisak* (srpski; hrvatski je popis ili lista)
Spisak imovine na prvoj stranici, brz i lagan zadatak. Spisak dugovanja na drugoj stranici.
- 81. *MasterCard-a* (MasterCarda ili običnije Mastercarda)
Preko MasterCard-a kupio sam zlatnu narukvicu s dijamantima za tisuću sedamsto dolara.
- 95. *tuča* (ovdje treba: tučnjava)
Izbila je tuča nakon što su dva apsolventa počela vikati jedan na drugoga kad su za vježbu fingirali sudski proces.
- 99. *okoliš* kojeg je *uredila* (okoliš *koji* je uredila)
Sada se useljavam u prilično spartanski okoliš kojeg je uredila gospođica Birdie.
- 100. *zvijerka* (zvjerka)
Najglasniji je mala zvijerka imenom Jacob Staples.
- 100. *žvaću* (žvaču)
... a njih dvojica zajedno izgledaju kao dva medvjeda koja sjede na stijení i žvaću kikiriki.
- 103. *umoljava* (moli)
Pristojno ga umoljava da ode na nekoliko minuta igrati Čovječe ne ljuti se.
- 111. *dobija* (srpski; hrvatski je dobiva)
Gospodin Lake dobija veći dio.
- 219. Audrey *Haepburn* (!)

- 312.** *sjesti ću se malo* (sjest ću nakratko)
»Sjesti ću se malo« – prošaputao sam.
- 322.** *Clevelandsko predgrađe* (clevelandsko predgrade)
Zgrada Great Benefita se nalazi u imućnom Clevelandskom predgrađu.
- 331.** *posjeta* (srpski; hrvatski je posjet)
Ovo je poluzakonita posjeta bolnici, moja prva.
- 332./333.** *mušičav* (mušičav)
... sad su ga dovukli preko ulice da brani sumnjive postupke svog mušičavog klijenta.
- 346.** *svo poštovanje* (sve poštovanje)
»Pa, ja mislim da to nije pošteno, uz svo dužno poštovanje.«
- 390.** *nesumljivo* (nesumnjivo)
»Nesumljivo. Moramo ga pridobiti.«
- 440.** *unatoč svih neizbrisivih laži* (unatoč svim neizbrisivim lažima)
Djeluje poletno... unatoč svih neizbrisivih laži koje su dosad razotkrivene...
- 464.** *vrjeme* (!)

Literatura

1. Anić, Vladimir: Rječnik hrvatskoga jezika, Novi Liber, Zagreb, 1998.
2. Barić, Eugenija et al.: Hrvatski jezični savjetnik, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine, Zagreb, 1999.
3. Biti, Vladimir: Pojmovnik suvremene književne teorije, Matica hrvatska, Zagreb, 1997.
4. Klaić, Bratoljub: Rječnik stranih riječi, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1978.
5. Križ na jeziku, Lektori i jezična kultura, Vijenac, godište VIII, broj 158, 23. ožujka 2000.
6. Simeon, Rikard: Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, svezak I, Matica hrvatska, Zagreb, 1969.
7. Šentija, Josip (ur.): Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, svezak 5, JLZ, Zagreb, 1979.
8. Šonje, Jure (ur.): Rječnik hrvatskoga jezika, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža« – Školska knjiga, Zagreb, 2000.

Ključne riječi: lektor (lingvistika), jezična kultura, standardni jezik, hrvatski jezik
Key words: proofreader, language culture, standard language, Croatian